

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Shemot

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

ב

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

ז ולכל בני ישראל לא יחבץ כלב לשנו
 למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה
 יהוה בין מצרים ובין ישראל : ח וידעו
 ד כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לאמר
 צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי
 כן אצא נוצא מעם פרעה בחרי אף :
 ס ויאמר יהוה אל משה לא
 ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי
 בארץ מצרים : י ומשה ואהרן עשו
 את כל המופתים האלה לפני פרעה ויחזק
 יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני
 יב ישראל מארצו : א ויאמר יהוה
 אל משה ואהרן בארץ מצרים לאמר :
 ב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון
 הוא לכם לחדשי השנה : ג דברו אל כל
 עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה
 יקחו להם איש ששה לבית אבת ששה לבית :
 ד ואם ימצא הבית קהיות משה ולקח
 הוא

הוא

אימקרא תסב הוא ושיבביה דקריב לביתיה במנן נפשטא ובר לפום מיכליה תתמנון

על

רשי

לשפחות שלקחם היו ושת עבדים בהם ושפוחים בלתיים : וכל בבור בהמה . למי שהיו עובדין להם . כשהק"ה נפרע מן האומות נפרע
 מלמיה (מבילה) : (ז) לא יחבץ כלב לשנו . חומר לבי שהיה לזון שמו (ט) לא יסנוכו (הושע"י) לא תיך לבני
 ישראל ללשונות לשנו לא סנו (שמואל בה) או תחך גשמו (ישעיה מא) למנו חרון שמו (משלי כא) עתשכות מין חרם חרין
 וסנו (ש"י) ויד חרונים מעשיר חרונים סוחוס סוכים : אשר יפלה . יכדיל : (ח) וידו כל עבדיך . חלק כבוד למלכות
 שהרי בסוף יקד פרעה כעניו אליו כלילה . ואמר קומו לאו חתוך עמיו לא חתר לו טפה עתחילה וירדח אליו והשתחוית לו (זבחים קב) :
 אשר ברגליך . הולכים אחר עמך והלכך : ואחרי כן אצא : עם כל העם עתה : ויצא מעם פרעה . כגומר דכריו לא
 חלפניו : בחרי אף . על שחמר לו אל תוסף רחות פני : (ט) למען רבות מופתי : מכת כמרות וקריעת ים סוף ולבית את
 חרבים : (י) ומשה ואהרן עשו וכו' . כמר כתב לנו ואת כלל היופתיים ולא טחם כאן אלא שסביל למוכה לפרעה של חרבים :
 (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן . שסביל שאתרן עשה וטרח כיופתיים כחמה חלק לו כבוד זה כיוצא ראשונה סבלו עם חמה
 נדבר : בארץ מצרים . (ב) וידעו (ב) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה : וידעו תפלה קלה לא התפלל חזק
 סכיתתו ויהי חלפה גילויים דבור חזון כזה לא כ"ט : (ב) החדש הזה (מבילה אש"ר) הראשו לכתה כחדשה ואומר לו כשהיה יתחדם
 יהיה לך ר"ת : וכן עקרה וכל עידי פשוטו על חרם כסין אחר לו זה יהיה ראש נסדר מנן קחדים מיהא איד קרוי מין שלישי : הזה .

כתקנה

המנונים הרוכזותיה לילוף לא דמות ביה מלחא כדא נהכוותיה לילוף לא תיפיק הכתיב מתמא קדא : ז ולכל בני ישראל לא יתנוק בלבא בלשניה למקבה למאנישא ועד בעירא מן בגלל דהינדעין דפרושין בין מיראצי רביני ישראל :
 ח וחתין כל ערך ארין לוחי ובעין קטרי מיני למיסר פיק אנת וכל עמא דנמך ונמכהר קדין אפיק וגוי :
 ט ואמר י למשה לא קבל סכין פרעה מן בגלל לאסגתא סמטו בארנא דמכרסו : י ומשה ואהרן עבדו את כל המצות האלו קדם פרעה ויקרף ע ית יצרא דלמא דפרעה וקא פטר ית בני ישראל מארעיה : א ואמר י וגוי : ב יתא תרין לבין למקבעיה ריש ירחייא ומניה השרון למיני ועמי ונקמא ותקופמא קדמא היא לבין למיני ירחי שאא : ג מלילו עם כל בנשקא דבני ישראל למימר בעשרא לירחא תרין ומניה קביע בידא זיקמא וקא לדמא ונקבון להון אימר קבית וקיסמא ואין פיאין סמניא יסבון אימרא לביתא : ד ואין וערין

רשי

בתקפה משה על מולד הלכה עליו שיעור תראה ותביח ראוייה לקדש והראה לו כאלכנא את הלכנה בראייה ואמר לו כזה ראוייה לקדש : זכר
 כההן וכלל להיה כסר עמאלא כוס עמאלא ויכי כוס דכרה' כוס ניוותו מן היום אשר נבא' והלאה אלא סיוון לסקיעת בתעוב
 למורה לו פרש : ז והראיה עם חסכה : (ג) דברואל כל עדת - (מכילתא) ופי אהרן מדבר והלא כבד לאמר אתה מדבר אלא
 חולקין כבוד לזה ולחוננים זה לזה ליומא וקדמות יתא מוכן שניהם כאלו שניהם מוכרים : דברואל כל עדת ישראל בעשור לחדש
 (מכילתא) דברו היום בר' ח' שיקחוהו בעשור למדש הזה : פסח תכריס מקחו בעשור ולא פסח דורות (פסחים צו) : שיה לבית
 אבות : (שם) לעמפתה חתה בראשיתו ועד מוכן וכל מה ח' לכלת' ל' לה' לכות : (ד) ואם ימעת הבית מהיות בשרה : ואם ימי

באר רחובות דקדוקי רשי

שפיה שתיאלו סוכותים שלשיתים (דרייא טענ) וכל זה קאמר רש' שגוה ס' ימים וכו' ורצה לומר דהא דלוי' כסם המספר (אין לוי' דרייא) לא יתכן הדמיון אכן ככאן הוצרך לומר דוקא כסם המספר (איינלינג טוויילינג דריילינג) דלוי' אומר כסם המספר הוה חמיני' דלוי' הוה החסו' ג' ימים דלוי' כסם המספר שיה שפיה ענין דמדיקות שלשת ימים שלוש של ימים טרנו' ח' כלע"ז (דריילינג טון טענ) :
 (ט) כתבו המדקדקים שחללמן מקור (אין זאך) דזניט כסטיט אין גווייט' לייט) משמש חללו הכ"ף כאשר חלל השם דכר (אין בארין

רשב"ם

כמוהו לא כהית - הרבה מנינו לשון זכר ולשון נקיבה בדי' אחד המתנה אחת וזכרו : (א) לא יחרך כלב המלאך (הענין) (כ"א מויק) ומסות ככורי מנרים - אכל ככורי ישראל חילו קול ניכות של מויקי החיות לא זיק חותם : (ח) וירדו כל עבדיך - דרך כבוד אומר לו שצרי בשעת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה וכל זה אומר לו משה לקיים מה שאמר לו לא חוסף עוד ראות פניך אבל אתה ויבדך תבואו אלי : (ט) לא ישמע אליכם פרעה - כלומר אחר כל זוכה וזוכה היה אומר הקב"ה למשה ולאהרן לא ישמע אליכם עד לכסוף - ויחוק ה' בכל פנים וענים : (כ) בארץ מנרים לאמר - הקודש הוה וגומר לפי שפירש של מנרים הוצרך למשג שמונות הללו נלטו כמנרים אבל שאר מנרים יש מהם כהר סיני ויש מהם כהרוב מועד ויש מהם בערכות מנחם : דאם חדשים כר' והאזיע שבניסן נכרא העולם : לחדשי' למנה - בכל מקום שאומר לכם כחדש שמוני תשיעו לחודש הזה הם - ולרבי אליעזר האומר בתשרי נכרא העולם - עיקר משונו כן - החודש הזה לכם אינ' שמינו דאם חדשים לשאר חומות לכם יהיה הח' חדשים לחנות משי שביעי שמיני תשיעי חדש שנים עשר הוא חדש אדר - מנחם תמנו להיות לכם זכרון בו לאתם מנרים - וכאלו חתורה וכחדש השביעי לירח יצאת מנרים פירשו - וכן רגילים המדקקים לקחת חסונם ליציאת מנרים כדכתיב כחדש השלישי ללאת בני ישראל וגו' וכן בבניין הבית ויהי פשוטים שנה ויארבע חמות שנה ללאת בני ישראל מנרים : (ג) לכית אחות - משפחות בית אחד רגילים לחבול יחד בבית אחד כי הכתח לא יוכל בשני בתים דכתיב שה לבית - בבית אחד יוכל : (ד) ואם ימעת שלא יוכלו לחובלו כולו - במעקת' ענין - כדכתיב ויהי המנחם לה' עק' הניח

מכלל יופי

בא לנקבה בלשון זכר ולא שיהיה לשון והגופל על זה אלא שיש בו דבר נמכהר גופל ומסך הכתוב על הטוב בהנהגה הרבה ההוא הגופל מוכן מוכן ופירוש אשר כמוהו לא נהיה רבין דקול היא הצעקה והצעקה הוא הקול לפיכך אצד בלשון זכר ובלשון נקבה :
 (ג) ליה ויחרין - ענין והגון שהוא לשון שגון כעס והזענה : (אשר יפירי) : לעורג חרוך :

ענין הפרשה :
 (ח) וירדו כל עבדיך כמו לחזק כבוד למלכות שהדי פדעה ענין וירד חלין ואמר קומו ולאו מתוך ענין :
 (אשר ברגליך) - כלומר ההולכים עמך לרגליך :
 יב (ד) (לפי אבולו) - ד"ל כשיעור הטף כמו שיאבולו (הכסו) - ענין טמון וכן במעקת נפשיות ושרשמ כספ

הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפש
 איש לפי אכלו חכסו על השנה : ה שה
 תמים וקר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים
 ומן העזים תקחו : ו והיה לכם למשמרת
 עד ארבעה עשר יום לחדש החדש ושחטו
 אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים :
 ו ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות
 ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו
 אתו בהם : ח ואכלו את הבשר בלילה
 הזה צלי אש ומצות על מררים יאכלהו :
 ט אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשר
 במים כי אם צלי אש ראשו על ברעיו ועל
 קרבו : י ולא תותירו ממנו עד בקר
 וכ והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו : יא וככה

מצוה ה'
 מצוה ו'
 מצוה ז'
 מצוה ח'

על איתא : ה אימר שלים דכר בר
 שתא יהי לכוון מן אימריא ומן עיוניא חתבין :
 ו יהי לכוון למשרא עד ארבעת עשרא
 יומא לירחא הדין ויכסון יתיה כל קהלא
 בנישחא דישראל בין שמשניא : ז ויסקון
 מן דמא ויתנון על תרין ספיא ועל שקפא
 על בתאי דייכלון יתיה בהון : ח וייכלון
 ית בישרא ובליליא הדין טויןור ופטר
 על מררין ויכלוגיה : ט לא תיכלון
 מגיה ברחי ואף לא בשלא מבשל במיא
 אקהן טויןור רישיה על ברעיו ועל
 גויה : י ולא תשארון מגיה עד צפרא
 ודישחאר מגיה עד צפרא בנורא תוקרון :
 יא וכדין תיכלון יתיה חרציקון יהון

תאכלו

רשי

אסירין

אונקלוס מריות טשא א' שאין יכולין לאכלו ויכא לדי גוית ולקח הוא ושכנו וגו' והו משמעו לפי פשוטו ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנתנו עליו
 יבלין להתעשר ולתאכל ידיהם היינו ולהתנות על מה אחר אך אם כאלו משוק ידיהם ולהתעשר עכ"ל ומה שכתבנו בענין זה
 בתים ולא משמעו (פסחים טז) : מכסת - תכונן וכן (ויקרא כו) מכסת הערב : לפי אכלו - הראוי לאכול מן המזבח
 וכן שאין יכולים לאכול כצד (מכילהא) : חכסו - תתנון (ה) תמים - כלל תמים : בן שנה - כל שנתו קרוי בן שנה
 כלומר שגור בשנה זו : מן הכבשים ומן העזים - אונקלוס חזק שחף עז קרוי מה שכתבנו ומה עזים : (ו) והיה לכם למשמרת - זהו
 לשון בקר שטעון בקור וזו ד' ימים קודם שחיטה ומפני זה הקדים לקחתו לשחיטתו ד' ימים מה שלא נזכר בפסח דורות הויה ד'
 מתאין בן תרס אונקלוס הויה אונקלוס (יהוקאל יו) ואעבור עליך וחרתך והנה עתך עת דודים הביעה שבויה שנסעתי לאברהם שאגאל
 את כבו ולא היו בידם מנות להתעסק בהם כדי שיגאלו שאלו שחזור (שם) ולת ערום ועריה ומתן להם שתי מנות דם פסח ודם טילה שטלו
 באתו הלילה שאלו שחזור ומה שכתבנו (זכריה ט) גם את כבד כייך שחזרתי אסירין מכור אין חיים בו ושהיו שטופים
 בחלילים חזר להם משבו וקחו להם משבו ידכם מחלילים וקח להם לאן של מצוה : ושחטו אותו - וכי כלן שחטין אלא ויכאן
 שגלותו של אדם כמותו (מכילהא קדושין בא) : קהל ערת ישראל - קהל ועד ישראל - מכאן אמרו פסחי כבוד נחשטין
 כג' כות או אחר ו נכנסה כת ראשונה נעלו דלתות העיר וכו' כדאיתא בפסחים (דף סד) : בין הערבים - משמע שעות ונעלה
 קרוי בין הערבים שהמשנה לבית מואו לערוך ולשון בין הערבים נראה בעיני חזון שעות סבין עריכת היום לעריכת הלילה עריכת
 היום כתקלת שבע שעות חמי יתנו ללל ערב ועריכת הלילה כתיקלת הלילה י ערב לאון נשקף ומתן כמו (ישעיה כד) ערכה כל
 שעות : (י) ולקחו מן הדם - וקבלת הדם יכול כיד ת' לאשר כסף : המזוזות - הם חוקיות אחת ויכאן לפתח ואלת
 מכאן : דמשקוף - הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשנפתח אותו ליל' טלכל' עו' ולשון שטייה חכמה כמו (ויקרא כז) קול
 עלה נדף טרפה דשקף - תכורה משקופי (י) : על הבתים אשר יאכלו אותו בהם - ולא על משקוף ומזוזות סככות בתוכן וככות
 הפקר שאין דרין בתוכו : (ח) אה הבשר - ולא גידים ועמות (מכילהא פסחים פג) : על מצות וכרורים - כל עשב
 ער קרח מרור וזים לאכול ער זכר לומר דרו את חיהם : (ט) אה האכלו מכינזא - שאינו נלוי כל מרורו קוראו נא כלשון
 ערבי : ובשל מבשר - כל זה באוהרת לא תאכלו (מכילהא פסחים מא) : במים - מין לשאר' משקין' לוכשל מוכשל
 מכל מקום (יז) : (פסחים יט) : כי אם צלי אש - כוונתו נראה עליו בימות יבשה ויכאן הוסיף עליו לא תעשה את האכלו
 וזו כי אם צלי אש ראשו על ברעיו - כל זה טעם כחידו' עם יתנו עמו ברעיו וזם קרבו בני מעיו מתן לתוכו אחר הדמין
 (פסחים ער) - ולשון על ברעיו ועב קרבו כלשון על נכחותו כוונתו שחף זה כמות שהוא כל כוונתו שחף :

אזישו ביתא כמנן עשרא כמסת לביבול אימרא ויסב הווא ושיכבה הקריב לבייתיה בסכרוב גפשתא גבר לשום מיסת
מיכליה חיקסון גת אימרא : ה אימר שלים דבר בר שתא יהי לכון מן אימבוא רמו בני עזיא חסכון :
ו יהי לכון קטיר ונטיר עד ארביסר ויקא לירחא הדון דתנדעון דליתכו מספסין ממצראי דחמסין ומיה ויחסון
יתיה קהילכתא כל קהל בנישתא דישראל בני שמשא : ו יחסון מן אדמא ויתגון על תרין ספיאי ועילוי
איסקופא עילאח מלבד על כמנא דעקלון יתיה ודמכין בהון : ת ויקלח ית בשרא כליליא הרין דחמיסר בניסן
עד פלגותיה דליליא טווי נור ופטיר על חמבא ועולשין וקלוגיה : ט לא חיקלון מניה בר תי ולא פד בשלא
בחמרא ומשחא ושקיעי ולא מבשרל במוא אלהו טווי נור עם רישיה עם רגלוי ועם גויה : ו ולא השניירו מניה
עד צפרא ודאי שפיר מניה עד צפרא מצנעניה ובאררתא דשיתסר בגורא תקדוה דלית אפשר למיתקדא סומר
גכפרת קודשייא ביוקא טבא : יא רבא הילכתא חיקלון יתיה כמנא
דא ולא לדבא הרציון והון כנרדון מיסניכוו כרגליוו וחיתריכוו בידיוו
וחיקלון יתיה כהילוי דשיבת מארי עלמא מטול דחייא מן תדם וי לכון
רש"י הוא

(ו) והנותר ממנו עד בקר . תז"ל עד בקר פנס שנייה ליתן בקר על בקר שהקר משעת הכן החמה ובה הכתוב להקדים
שאסור בחכילה מעלות הסחר וזו לפי עמנו . ועוד נדרש אחר למע שאיטקסרף כ"ט חלא גומת תוסף תרסכטו והנותר ממנו כפקר
ראשון עד בקר שני תעמוד ותסרפנו : (יא) מרגיבם חגורים . מוומים לדרך : בחפון . לשון כהלה וסירות כגון
שמואל

באר החובות דקדוקי רש"י

לאמין פון איין וחד) משמש כף הדמיון והשתבש רש"י שאין חנות עם דבר מעום דלא הווצרכו לומר הכ"ף היא לדמיון וזו איכא ספיקא קמיה
דקיעא חלא ודאי חלת כסות לשון וקור הוא וזכך תשמש כמקום חלת כלאר חיה שכתב בחנות כהחלק לילה (זו טעמילין דיא כאכט) וזכיא
רש"י על זה ראיות מוזלות כעלות בחרות כי כולם לשון וקור הם : אבל לדעת ר"ל חלת בחנות עם דכרהכ"ף משמש לדמיון ואם תקשה
מי איכא ספיקא קמיה דקיעא תירו דהדבור מוסב למשה ושמיא יעווכולי אבל הקדוש ברוך הוא כעצמו אמר למשה בחנות דאין ספיקא
קמיה וידוע עתו ורגעו : (ט) כדי שלא תפרש וזלזלן אם חרוצים ימיו והיינו ענין כריתיה דליתכן כאן לכן הוצרך לומר דחלת יחרן
ענין שכן ודבור הוא והיינו ענין התמועת הלשון לא יחרן (ער האטניעגריט) : (ו) משום דענין שקיפה על הירוב ענין הכטה
ורחיה

רש"י

הלאן . היום עיקר . כמו חס של חלק . חכמת כמו שכנת הטל . אבל תכוסו חגורית כסם . כמו תסכו (א) (ז"ל מן) סכב
ואינו חגורית חכמה לה' כלל ואמילוי אם היה היום של חכמת חספית ולא מעיקר התיבה כמו מזה חקנה נראה ונעשה . לא יהיה
גורת תכוסו חלת חגורית ככה עשה רחמי' מתשובי לוי"ז פעל של ה"י שכולל אות שאחריו נכנס בחטוף תקות תגרת (אך) (כ"א ידך) .
מנות . אבל מושב . קס ויגר מושב . יאמר תשובה תקוונה . וזוגרת' אכיא להם . חטף באות ראשונה : (ז) המשקוף .
נפתן העליון . הכרח לעין כל כביסת הבית כמו יסוף אכיוונן . ובמש"ש לשון שקיפה וחכמת הדלת עליו צריך לחזות לו חסר כלשון
תורה ונביאים כלשון העברי : (ח) וחלבו את הכסר סלילה הוא לוי חגיגו כל עניני חכילה הללו דהן חזונו וזהירות הוא כאלהם הנחטפו ללכת :
(ט) נא . כראה לשון ל"י קדר שמוכסל כלל מים ונלח ל"י חס הכתוב כאן ראשו על כרעיו כל זה דרך וזירות : (יא) פסח הוא לה' שהמלאך
ידלג

מכלל יופי

בסם : (ב) במכסת . מן הכפולים ובה מוקל וקראוי (מכסת)
בפלס חיהג קלגת . סם : (ג) (מין הערבים) . והוא
מעת (שורש חו) השימש למערה והוא מישש ועיניה
ולשערה ער הליה ואשר ערביש שהם שזכ כי מערת
שחתחיל השימש לבנות הוא הערב האחר ואחר בוא
השימש הוא הערב השני ובין הזמן הזה הוא מ' ושאמר עליו
בין הערבים :
הבתים : (ד) מלך בסיס וזכך דקדוקי יז דגא אחר קמן
נדולו וזון וזמפס על זון רתחם זים הקוזן חטף
כמו רבי שוים חלוי זיהכו כעבור חסרון יודנית שלא תעריסות
הגורה עם גורת עשרת הכתים חומר טהור פתח לשון רבים מן
החופה והסת וקלת על הכתים יורנו כי היא מלעיל סך המכנ :

ובצות (ח) על מחורים . יחסר פי"ת וטעמו וצמות כמו ירחשו
עיס וייתת סלד לחכמים וכן על קרודים עם מחורים
כמו יבא חכמי' על הכתים והם עשבים זרזים כמו החמרת והכרפס :
(ט) (נא) . פירושו שאינו מבושל כל צרכו וכן כדבריו
כל יוצאן כמנהגא מאן מצאנו כל שפורסה ואין חושבים
נמששים ממנה : (וכשל) האר בפלס קרי גגד ובסימן
ל"ג מקור מהרגוש ופיר רגוש כמון ארל יוסף
ופרעה התל ובה הגה המורדו :
על כרעו ועל קרכו . עשכרעיו ועם קרכו כמו
ויפלו האנשים על הכתים :
(יא) (ובכה) חסרות עליו לית כותיה מלרע :
71 ופסחתי

וְאֵכְלוּ אֹתוֹ מִתֵּיבֵם חֲגָלִים גְּעֻלִיכֶם
 בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלֵכֶם בִּירְכֶם וְאֵכְלֹתֶם
 אֹתוֹ בַּחֲפוּזִין פֶּסַח הוּא לִיהִנֶּה : יב וְעִבְרַתִּי
 בְּאַרְצֵי-מִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְהַפִּיתִי קֶרֶד-
 בְּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד-בְּהֵמָה
 וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהִינֶה :
 יג וְהָיָה הַדָּם לְלֶכֶס לָאֵת עַל-הַבְּתִימִים אֲשֶׁר
 אַתֶּם שָׂם וּרְאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם
 וְלֹא-יְהִי בְכֶם גֶּנֶף לְמִשְׁחִית בְּהֵבְתִּי בְּאַרְצֵי
 מִצְרַיִם : יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכְרוֹן
 (וְהָיָה אֲתוֹ חֹג לִיהִנֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֶמֶת עוֹלָם
 פְּחָנְהוּ : טו שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּרֶת תֹּאכְלוּ
 אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם
 כִּי כֹל-אֵכָל חֶמֶץ וּגְכֻרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
 מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם הַשְּׁבִיעִי :
 טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לְכֶם כָּל-מְלֶאכֶה
 לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ
 הוּא
 דְּמִתְאָכִיל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא
 בְּלַחְדוּדֵיהִי

אֲסִירִין מִסְגִּיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן וְחוֹטְרִיכוֹן בִּירְכוֹן
 וְתִיכוֹן יְחִיה בְּבִהִילוֹ פֶּסַח הוּא קֶדֶם יי :
 יב וְאֲתִגְלִי בְּאַרְצֵי-דְּמִצְרַיִם בְּלִילָה
 הַדִּין וְאֲקַטוֹל כָּל-בְּכוֹרָא בְּאַרְצֵי-דְּמִצְרַיִם
 מֵאֲנָשָׁא וְעַד-בְּעִירָא וּבְכָל-שְׁעוֹת מִצְרַיִם
 אֲעַבֵּד דִּינִין אֲנָא יי : יג וְהִי דְמָא לְכוֹן
 לָאֵת עַל-בְּתִימָא דְאֲתוֹן תַּמָּן וְאֲחִיוּוּ נִרְתָּ-
 דְּמָא וְאִיחוּס עֲלִיכוֹן וְלֹא-יְהִי בְכוֹן מוֹתָא
 לְחַבְלָא בְּמִקְטְלֵי בְּאַרְצֵי דְּמִצְרַיִם : יד
 וְהִי יוֹמָא הַדִּין לְכוֹן לְרוֹבְרְנָא וְתַחְנוּן יְחִיה
 חֲנָא קֶדֶם יי לְדֹרֹתֵיכוֹן קִיִּים עַל־ס חֲחֻגְוִיה :
 טו שְׁבַעַת יוֹמִין פְּשִׁירִין תִּיכוֹן בְּרִם
 בִּיּוֹמָא קְדָמָאָה תִּבְטְלוֹן חֲמִירָא מִבְּתִיכוֹן
 אֲרִי י בְּלֹא-דִיכוֹל חֲמִיע וּשְׁתִּיצִי אֲנָשָׁא
 הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קְדָמָאָה עַד-יוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה : טז וּבִיּוֹמָא קְדָמָאָה מְעַרְע-
 קְדִישׁ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעַרְע קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן
 כְּדִ-עִיבִידָא לֹא-יִתְעַבִּיד בְּהוֹן בְּרִם מִתְ-
 הוּא

מצוה ט

(עמ' אלא כג) ויהי דור נחפז ללכת . (מלכים ב') אשר העליתם חמפוס : פסח הוא לה' . הקרבן הוא קרוי פסח על שם
 כדנא והפסחה שה' כה מדגל כתי ישראל וכן כתי עזרים וקוסן ממרי למכרי וישראל חמפי כולל וחתם פסח כל עבודותיו למ"ג .
 ד"ל דרך לנגד וקפילה וכו' לשמו שקרוי פסח ונס פס' קח לשון פסיעה : (יב) ועברתי . כמלך העובר מוקוס למקום ובהעברה חתם
 וכרע אחר כולן לוקין (מכילתא) : כל בכור בארץ מצרים . חץ בכורות אחרים והם כפגרים . וענין חץ בכור מנרים
 שבתקופות אחרים ת"ל (תהלים קלז) למכה עזרים בככרופים : מאדם ועד בהמה . חויהתחיל כעבירה תחלה ממנו מתחלת
 הפורענות : ובכל אלה מצרים . של ען נרקת ושל מתבת נוסת ונתכת לחרן : אעשה שפטים אנני' . חתי כפגרי ולת
 ע"י שלח : (יג) והיה הרם לכם לאות . לכם לאות ולת לאחרים לאות . תכחן שלח כדנא הדס חלת מכפנים : וראוי אית
 הרם . הכל נלוו למנוקס חנוה ק"כ בותן חתי עני לראות שחתם עוקים כמנתי ופוסס חתי עליכם : ופסחתו . ומעלתו
 ודוקהלו (ישעיה לא) פסוק והתלש ולחי חומר כל פסיה לטען לנגד קפילה . ופסח עימדלג היה מכתו ישראל לכתו מצרים שהיו
 שרוים זה בתוך זה . וכן (מלכים א' יח) פסחים על שתי הסעיפים וכן כל הפסחים הולכים כקופנים . וכן פסוק והוליש עולגנו
 ומלגנו טמן המותפים : ולא יהיה בכם גנף . חכל הוזה הוא כפגרים . (מכילתא) הרי שהיה מצדד בכילו של ישראל יכול
 יקלט ת"ל ולת יהיה לכם נגף חכל הוזה כמזרי שכתיכם . הרי שהיה ישראל כתינו של מצרי שומע חתי לקח כמותו ת"ל ולת יהיה לכם
 נגף : (יד) לזכרון . לדורות : וחגותם אותו . (מכילתא) יום שהולך לזכרון אתה חונגו ועדיין לת שמו חתי וזה יום
 כזכרונ' לזכור את היום הזה אשר יאלתם למנוע שום היצירה הוא יום שבו ון וחי והיום ילאו ת"ל מנחמת הפסח ילאו הויה חונגו יום ט"ן
 בנותן הוא פ"י שדרי ליל ט"ו וחסנו את הפסח וזלוקר ילאו : לדורותיכם . שומע חתי מעט דורות פנים ת"ל חקת פולטת תחננו
 כבידתא

הוא יב' ואיתלי בארעא דמערבם בשביעית יתרו בליליא דהוה ועמי משעין אלפין רבון מלאכין מתבלין ואמתי
 כל בוכרא בארעא דמערבם מאנישא ועד גערא ובלל טענות מצראי אצביד ארבעתי דינו טענות מתבא מתבבא
 טענות אבנא מתגדעין טענות פקרא מתעבדין מתקין טענות אעא מתעבדין חטוב דתעבדין מצראי ארוב אבנא ו
 י' ויהי אדם נקמה פקחא וזכות מהולתא כועב לכין למעבד בניה אב על בניה דאתרו שרין מבין נאחמי גר
 זכות אדמא (אחרים עליון ולא ישלוט פקון מלאך מותא דאתעבד ליה רשותא למתקלא כמקטלי בארעא דמערבם ו
 יד ויהי יומא וגו' טו שבעת יומין פשיקא תיבלון בבס מפלגית יומא דמקמי חגא תבטלון חמיר מבתוכון
 ארובם כל דייבורל חמיש וישתיצו אינשא ההוא מישראל למינמא קדמא דחגא ועד יומא שביעא : טו ובימא
 דקדמא דמערב קדיש ובימא שביעא דמערב קדיש יהי לבון כל עבדיה לא ותעבדי בהון לחור מן דיתעבד למיבל

כל

רשי

(מכילתא) : (טו) שכער ימים . טע"א שלימים : שבעת ימים מצות האכלו . ובמקום אחר הוא חומר ששת ימים
 תאכל חלות . (פסחים קד) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכלו מזה וכלכד של יאכל חמין מין חף ששה רשות ת"ל שבעת ימים
 זו מזה בתורה דבר שהיה בכלליו מן הכלל ללמד לא נאמר על עגור כלכד יאכל לאכל ללמד על הכלל כלו יאכל מזה שביעי רשות חף שמי רשות
 יכול חף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קטעו חובה (פסחים קד) : אך כיום הראשון השבירו שאור .
 ע"י נקרו ראשון הוא לפני השבעה וזמני זוקדס קרו ראשון (איוב טו) הראשון חס תולד הלפני חס נולדת לו אינו אלא ראשון של
 ו' ת"ל לא תשט על חמין לא תשט הפסח ועדין חמין קיים (מכילתא) : הגפש היא . כשהיא נכפשה וכדעתה פרט לחנוך
 קישראל שזעזעו אנו תכרת וישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר תלפני כל מקום שהוא רשותי : (יו) מקרא קדש . וקרא
 סס דבר קרא חותיקדש לאכילה ושתייה וכסות (יב) (מכילתא) : לא יעשה בהם . אפילו יאחרים . הוא לבד . (יכז)
 חף לעב"ס ת"ל הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לעב"ס) הוא ולא חכשירו שאפשר לעשות מ"ע"ט : לכל נפש . אפילו לכמה יכול

באר רחובות דקדוקי רשי

וראה הוא כנו השקפה ממעון קדשך ללא יתש כאן לכן הוצרך לומר דזה הוא לבון חכמה וכלקח מלשון התרגום המתרגם על חלת קול על
 דף דקדוקי (כל"א קלאפין) : (יא) דכרי רשי בן הכה דבריו גמול לפסחים ובמטות סוף פ"ד האין משלן כתב בתאון בעל
 ת"י טסס הרמב"ם לפי שגם האיסור בלשון מקור וכו' וסוסי דכרי וזמני דאמרינן מכל מקום ולא אמרינן בלשון רבוי דאמר לעיל חלות
 מצות ריה"א לא שגולה עמה תרצו הרמב"ם ע"ל באוסר כ"ך דבריה דלא תעשה לומר הוכחת לימודם הוא מכלל הלשון כשל ומכילתא דקאנוא
 לימודם הוא חולל כשל לחורא כי הוא לשון מקור וכולל בעצמו הכה ללענין כישולו זמני מכל מקום ועין כ"פ פנחס ד"ה חור :
 (יכ) הוצרכו לדעת כאשר הם חידקו תחתיהם ואלו הם לבנות שאחריהן או משמשת במקום מלת טן כזה כ"פ פנחס ל' הדגש

רשב"ם

ודלג יזכיר ביה ישראל לטכות בכורות שכתבי העב"ם : (יג) חעשה שפטים לפי שהיה בועט באלהי מצרים ואמר מיה' : (יד)
 תקוהו . חפץ קיין כחא כספרי מלפניו אחרות והוא עיקר שגזרת חגג יאמר תמנוכו . כוונתן סבס יבכו עדי כחל חכל
 תחלוהו מן גזרת ה"י הוא שיתקן מן כלה תכלוהו מן מזה תמנוהו : (יז) חף אשר יאכל לכל נפש וגו' ולכן כתיב בכל ימים טובים עולאת
 עבודה

מכלל יופי

ומטפחים בשמחת יום טוב ענין הנועה כמו תהליסין
 וחורו ועונו כשכור : (טז) אך כיום הראשון יו
 פירושו ביום שלפניו והוא יום י"ד שהוא לפני שבעת ימי
 המצות ויש לפרשו כמשמור רוצה לומר שיהיה כיוצא
 ביום הראשון :
 כיום הראשון . טעור הכתוב כי בלאוכל חמין יום הראשון
 עד יום השביעי וכרתה הנפש היא מישראל :
 (טז) (כל מלאכה) . הואוי מלאכה בפלס ממקל פני
 אלא שגזרה בו האדרף :

בראשון

כל נפש איהו בלחורו יתעבד לכו : יז ותקרונו את לישתא דפטריו ארום בקרו יומא הדיו הנפיק י ית חיליכו
פרתיו מארעא דמפרים וגו : יח בגיסו בארפסו יומין לרחא תכסון ית פסקא וברקשא דחמסר תיבלון פטריו
עד יומא דעשרין וחד לרחא ברקשא דעשרין ותרו תיבלון חמיע : יט שובעא יומין חמיר לא ישתכח בקמיכון
ארום כל מאן דייכול מתמעה וישמיצי בר נשא ההוא מבגישתא דישראל בדיורי ובציבי דארעא : כ כל
עירבובין דמחמיע לא תיבלון בכל אחר מותבגיוכו תיבלון פטריו : כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר
להון נגדרו ידיכו מטענות מצראי וסבו לכו מן בני עגא לייחוסיוכו וכוסר אימר פסקא : כב ותסבון איסרת
אזיקא ותטמשון בקמא דבמו פתרא ותדון לאיסקופא עלאה מלבר ולמרתין ספיא מן ארמא דבמו פתרא ואתון
וגו : כג ותגלי קרא בן למחמי גר מצראי ונקמי ית אדקמא דעל אסקופא ועל מרתין ספיא ויגון מיכרא בן על
מרעא ולא ישבוק מלאקא מתקלא וגו : כד ומקורון ית פתגמא הדיו לקים לך וליגנד דביביא עד עלקמא :

ויהי

רש"י

עגס עליו שאינו מחיין אחרים לא יעגס עליו לכן נאמר פניהם : בגר ובאורח הארץ . לפי שהם נעשה לישראל כוונת לרבות אח הגרים :
(כ) מחמיעת לא האכלו . אזכרה על אכילת סחור : כל מחמיעת . להכניח את תערוכתו : בכל מושכותיכם האכלו
מיות זכא למד שיהא רחויי ליחל בכל מושכותיכם פרט למעזר שניחלות תודה (מכילתא ע"ש) שאזכר חייס ליחל בכל
מוכות אלא בירושלים : (כא) משכו . מן שיש לו לאן ימטק עשלו : וקחו . מן שאין לו יתקין סוק : למשפחותיכם .
שם לית אהו : (כב) אוזב . מן ירק שיש לו גסעולין : אגודה אוזב . ג' קלחין קרוין אגודה : אשר בסף . ככלי
כיוו (מלכים ב' יב) ספות כסף : מן הרדס אשר בסף . למן חו' ושאלו אלא תאמר טבילה אחת לפלג המתנות לכן נאמר עוד
אשר בסף ויתאם כל כתיבה ותינה מן הדס אשר בסף ולכלה טבילה אחת לא תצאו וגו' . (מכילתא) מן הדס שחחר שנתנה
הנות למחיי לחל אינו חסין בין נדוק לרשע ולילה רשות למחבלים הוא נאמר (דהלויס קד) בו תדעו כל חסיו וער :
(כג) ופסק . ומולו "לדלג" : ולא יתן המשחית . ולא יתן לו יכולת נכח כמו (מכילתא) ולא נתנו אלהים להרע
עמדי

באר רחובות דקדוקי רש"י

שתוקדשי' וזורה חסרון מן כאלו כתיב מן שמים אב : כאשר הם"ם כחירק בנות דגש כמות שאחריה אוי אינה מושעת במקום מלה מן
רק עשה מן לשון עבר (קרא) עד הט' גרופן (שם דבר) מקרא איון ריפונג) ועין פרשת כשלא כד"ה מכסר וכמניית אסתר כד"ה
משלות מכות : (ח) משום

רשב"ם

עמוד לא תישו למיעוטי אוכל כסף אלא הזבח ויום הפטריוס כחוב כל זלזלה : (י) ושורת את המנות . לאוכלה כיום הזה לזכרון
כי יבגש היום הזה מולאת וגו' ולא תספק בקמת להחזיק . כדכתיב ויאמנאת הכהן אשר הניחו חזקתים : ונות מנות כי לא חזק כגורסן
וגו' : בכל מושכותיכם תאכלו חיות . אפילו בגסעולין שאין שם פטריוס כחטין : (כא) למשפחותיכם . כדכתיב לעיל לית
אבות : (כב) ספק . ככלי כדכתיב שומרי הסף . ספות כסף : לא תלזו . כ' סמית' הדס אשר על המנוחות יגיד עליכם :
מה

מכלל יופי

(יח) (כראשון) הוא נוסח שהוא חללת החדשים :
(כערב) הינה אחר בואה השמש נקרא מן מפני שהוא יער
החזק ויהערכו הדברים
שלא יכיר אדם ולא יפירד למדנו מזה כי אנוס ופחלים
בין דבר לדבר ולפי שהערב מן הערב לא יתקרב וכן כתוב
יתן דק היללה מתווס נקראת ויהי ערב ויהי בקר :
הדיבור ערב :
(ישו) (סתמעות) : שם ואפשר שיהיה סתמעות שם האר
לעיסתו והוא הכעק : (בגר ובאורח הארץ) . הבית השמש
במזרח מן יושן לרשם כמשמעות : (כא) (משכו .
בחירק לזרת על והמס מוצמת כועיא (כב) אהרת
אזוב) ענינו . אם פהו וקשורתו יחד ואז' למצות אוזב
(אויב) . נקרא בערכי צעת"ר ובלעגו
אוריאל ויהוא עשב שיש בו ז' ימין וזה שכתוב ברוחיה
אין לישם לווי כמו שאז' לבחור"ו פרק אלו שרפות :
(כסף) . הוא שם כלל לכלי היו או לשאר כלי הבית לקטנים
ולגדולים : (אשר בסף) . קמין באהנה : (אל המשוח) .
הוא המפתח העליון אשר על מוזה השער והוא
כן לפי שהוא נשהף ונראה המיד או נקרא כן לפי
שהדלת מכה עליו ממיד והרגים ושדופת קרוי וקמין
קרוי כלומר מוכות רוח קרוי וראב"ע ז"ל כתב כי המעוקף
הוא חלון שיעשו על הפתח ישקיפו ממנו כשאדם קורא
בשיכר לראות מי הקורא וזה ידוע בארץ ישמעאל שיעשו
החלונות על הפרתחים להשקיף משם : (כ) הפסח
(י) (יח) 18

לחקילך ולבניך עד-עולם : וכה יהיה כי-
 סבאו אל-הארץ אשר נתן יהוה לכם כאשר
 דבר ושמתם את-העבדה הזאת :
 כו והיה כי-יאמרו אליכם בניכם מה
 העבדה הזאת לכם : כז ואמרתם ובח-
 פסח הוא ליהוה אשר פסח על-בתי בני-
 ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-
 בתינו הציל ויקר העם וישתחוו : כח וילכו
 ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את-
 ששי משה ואהרן בן-עשו : ס כט ויהי
 בחצי הלילה יהוה הקה כל-בכור בארץ
 מצרים מבכר פרעה הישב עד-כסאו עד
 בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור
 בהמה : ל ונקם פרעה לילה הוא וכל-
 עבדיו וכל-מצרים ותתי צעקה גדלה
 במצרים כי-אין בית אשר אין-שם מת :
 לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר
 קומו צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני
 ישראל ולכו עבדו את-יהוה כדברכם :
 לב גם-צאנכם גם-בקרכם קחו כאשר
 דברתם ולכו וברכתם גם-אתי : לג ותחזק
 מצרים על-הגם למהר לשלחם מן-הארץ

ולבניך עד-עלמא : כה ויהי ארי-העלון
 לארץא דיהבי לכון כמא דמליל ותטרון
 גר-פולחנא הרין : כו ויהי ארי-ימרון
 לכון בניכון מא פולחנא הרין לכון :
 כז ותימרון דבח-היס הוא קנס-י דחס
 על-בתי בני-ישראל במצרים כד-מחא-ית
 מצראי וית בתנא שיזיב וכרע עמא וסגידו :
 כח ואזלו ועבדו בני-ישראל כמא דפקיד
 יי-ית-משה ואהרן בן-עבדו : כט והנהו
 בפלגות ליליא ויי קשל כל-בוכרא בארץא
 דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד-למתב
 על-כורסי-מלכותיה עד בוכרא דשביא
 דבבית-אסירי וכי בוכרא דבעיקרא : ל וקם
 פרעה ליליא הוא וכל-עבדוהי וכל-מצראי
 והנת צנחתיא רבתיא במצרים ארי-לית ביתא
 דלא-הנה-תמן מיתא : לא וקרא למשה
 ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מנו עמי
 אף-אתון אף-בני-ישראל ואזילו פלחו
 קנס-י כמא דהויתון-אמרין : לב אף-
 ענכון אף-תוריוכון דברו כמא דמלילתון
 ואזילו וצלו אף-עלי : לג ותקיפו מצראי
 על-עמא לאותחא לשלחותון מן-ארץא

כי

רשי

ארי

עמו : (בה) והירבו חביואו - תלה הכתוב חסונו וזו הביאתם לארץ ולא נתחייבו בוודבר אלל בפסח אחד שנסו כנסה הסטית על מי
 הדבור : כאשר דבר - וזכר (שמות) והבאתי אתכם אל הארץ זבת חלב ודבש : (כו) ויקד העם - על כסודת הגאולה וכיאת
 הרין וכסודת הגאולה : (כח) וירבו ויעשו בני ישראל - (מבול-רחא) וכי-כבר פשו והלל מר"ת נחמה להם חלל
 מכין סקכו עליהם מילה עליהם כאלו עמו : וירבו ויעשו - חף ההליכה ענה הכתוב ליתן סכר להליכה וסכר לעשייה : כאשר
 צוה ה' את משה ואת אהרן : ל-גוד סכאן על ישראל סלח הפילו דבר מכל חיות עזה ואהרן ומהו כן עשו חף מזה ואהרן כן עשו :
 (כט) וה' - בלחוקים גנאחר וז' הול וית דיעו שהו' ולשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני : הדבר-כד בכור - חף של חיות
 קמרת והוא כמרים : מבכור פרעה - חף כרעה כמור הוה זנתייה מן הכסודות (עליו הוא חומר בעבור וזת היגוד דין : (ס"א)
 כעבד הרליתן חת קסי כיס סוף) ער

כה ויהי ארום העליון לארבעה דעתיד למימו לבון וי' היקמא דמליל ותיטרוו קומו דחמטרוו למקו עת פולקנא
 וקנא : כו ויהי ארום ימרוו לבון בניכון דוקנא ההוא מדו פולקנא קדא לבון : כו ותימרוו נכסת חיקמא
 היא קדם וי' דחם דמימריה על בתי בני ישראל דמפרים בחבלותיה ית מצראי ונת בתנאי שנייב ונד שמינו בית ישראל
 עת פתקמא הדין מפורס משה גתנו וסגירו : כז ואילו ועבדו בני ישראל היקמא דפקיר וי' ורת משה ונת ארתן
 היקרוו אונרוו ועבדו : כט ותנה דפלגות ליליא דחמיסר ומימרא וי' קטל קל כוקרא בארעא דמצרים מבני
 בוקריה דפרעה דעתיד למיחב על כורסי מלכותיה עד בוכבייא בני מלביא דאשתבין ואינוו בני נובא מתבטקינוו ביד
 פרעה ועל דתו חרוו בשעבדוהו דישאל לקר אוף הינוו ובל בוקרי דעקרא מתו מימראי פלחין לחו : ל וקם
 פרעה דליליא היא וכל שאר עבדו וכל שאר מצראי ותנת צנוקמא דבמא ארום לא תנה פמן ביתא דמצראי דלא
 תנה פמן בכור מאית : לא ותחום ארעא דמצרים מתלך ארבע מאה פרסי תנת וארעא דגישן דתמן משה רבני
 ישראל דמציעות ארעא דמצרים תנת ופלטרוו דבית מלכותא דפרעה דריש ארעא דמצרים תנא ונד קרא למשה
 ילפתרוו דליליא דפקמא אשתמע קליה עד ארעא דגישן מתחננו תנה פרעה בקל עציו וכן אמר קומו פוקו מגו עמי
 אוף אחו אוף בני ישראל ויילו פלחו קדם וי' חיקמא דאמרתו : לב אוף עגבון אוף תירכיוו דכרוו מו דילי
 חיקמא דמלילחון ויילו ולירא אגא בעי מנכון אלתו דתצליו עלו דלא אימורת : לג וכד שקעו משרו ואתרוו
 רבני ישראל קל בכרתא דפרעה וליא אשתמי עד דאול
 הוא ובל עבדו ובל מצראי ותקיפו לכל עמא בית אהרו
 לאוהארה למופטורינוו מן ארעא ארום אמרוו אין שתנו
 היגון

ירושלמי

ארום אמרו מצראי אי שתנו ישראל שעה קדא קא
 קל מצרים מיתין :

רשי

במור השבי - שהיו שומין לאידם של ישראל - ועוד שלא יאמרו יראתינו הכיאה המורעבות וכבוד השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשב
 שכלן עד הפחות וכבוד השפחה חשוב מכבוד השבי : (ל) ויקם פרעה - חמטתו : רילה - ולא כדרך המלכים בשלש שעות
 כיום : הוא - תמילה ואחר כך עבדו מלמד שהיה הוא מחזר על כתי עבדו ומעמידו : כי אין בית אשר אין שם מת - ישם
 בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנאמר (תהלים פט) גם אני בכור אתננו - דבר אחר נוצרות נזונות
 תחת בעליהן ונולדות מרווקים פנויים וכו' להם בכורות הרבה פעמים הם חנופה אחת כל אחד בכור לאכיו : (לא) ויקרא למשה
 דלאחרן לילה - מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר לומר ויבן היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי : גם אהרם - הנכרים : גם בני
 ישראל - הטף : ולכו עבדו כדברכם - הכל כמו שאמרתם ולא כשאתם יאני כטל לא שלח כטל מיומי ההולכים כטל לאכנס
 וכקדם יגם גם לאכנס גם בקרס קמו - מהו כאשר דברתם גם אתה תן כידיו וזכרים ועולות : (לב) קחו כאשר דברתם
 וכברתם גם אותי - התפללו עלי שלא תמות שאתי בכור (מכילתא) : (לג) בלומתים - אמרו לא כגורת משה הוא שהרי
 תיך

רשבים

(כו) מה העבודה הזאת - המשונה תשאר הימים טובים ונכמה דברים : (כו) אשר עמך דילג ועבר : (כט) כחצי סלילה - כשהיו לולבין
 את פסקינן : הישב על קמחו העמיד לשכ על קמחו חילו חיייה : (לג) וכדכרתם גם אותי :

מכלל יופי

מ) בלומר ידרג על - לו העמם ויחמול כמו פסות
 השפחה כראוהו הדמולא יבא
 המשיחית :
 ולא יתן המשיחית - ולא יבית כמו כי על כן לא תתקן למנוע
 אליה זענים המשיחית המלאך הנעף את מלאכיו בכל יומה
 נד וכת הבכורות שיה על ידיה' - או פירושו על המלאכים שלא
 ישתחו כשרחל כדאיתא מיתת בכוריהם :
 (כז) וזכר פסח - נקרא בן יופי שפסח על בתי בני
 ישראל וקפץ עליהם ודלג : (כט) (בבית הכור) - נקרא

בית הסהר כוד לפי שהוא דומה אליו : (לא) גם אחסגם
 בני ישראל) - כל אחד לרבוה על חבירו דלפי שיאין דבר
 מוקדם בעיני הכונה לפיכך אמר גם עם הקודם כי יכשר היותו
 אחרון לפיכך יאמר גם עם כל אחד וכמו וזה הדרך בלשון
 הקדש כפי השימוש כאמרו כעם ככה וכן כל שגו כפי הדמיון
 בלומר זה כזה זה כזה :
 (לב) ותחוק נזרים - אטעסיד מנרים הו נזרית מנרים
 על קו הוא לשון נקמה -
 (לד)

היננו קמא שעמא קרא הא כולגא מימין : לד גנטל
 עמא ית לישיהו עלוי רישיהו עד דלא אקמע וכו
 דמשמיר לכוון מן פטירי ומריבי סוברו צריר בלבדושיהו על בתפיהו : לה וכוני ישראל עבדו בפתגמא דמישה
 ושיילי מן מצראי מיני וכו : לו ווי יתביה עמא לחו וחסד קדם מצראי ושיילינו ורוקינר ית מצראי מנכסיהו :
 לו גנטל בני ישראל מן פילוסין לסוכות מאה ותלתין מילין תמן איתתפואר שבבער עגני וקרא ארבעא מארבע
 ציטריהו וחד מעיבדוהו דלא ייחית עליהו מיטרא וברדא ולא יתחרכו בשרבי שמשא וחד מלבע להו דלא
 יתנוקו להו כוכבי ולא חויו ועקביו וחד מטעל קומיהו לאשואא עוקמא ולמימד טוביא לאתקנא להו ביה
 משרי והינו כשירת מאה אלמין גרבויא ומטיילין על ריגלהו ולא רבבין על
 סוקוון בר מטפלא חמשא לכל גררא : לח וארף נוקראין סגיין מנהו
 מארנו וארבעוון רכוון פד יקר עמורוון ורעוון וגיחוי פגי בלמרא :

ירושלמי

לחוד ערבובין :

לט והו קטעין מן ישיא דאפיקו ממצבים ופרוין על רישיהו ומתאפי להו במחוקמא דשימשא תריבו פטירו
 ארום לא חמויע ארום איתריכו ממצבים ולא יכילו למשהי וספיקא להו למיפל עד חמיסר יומין לירחא דאיד
 מטול דוודין לא עבדו להו : מ ויוטאי דהתיכו בני ישראל במצבים פלמין שמיטין דשגין דסכומהו מאתו ועשר
 שגין וכוונ ארבע מאה ורלתין שגין מן דמליל ל לאקרמם מן שעמא דמליל עמיה בתמיסר גניס ביני פסדגיא עד
 יקמא דנפקי ממצבים : מא והנה מסוף פלמין שגין בראיתנבת גזיקמא קרא עד דאיתליד יצחק עד ריגפקו

פריקין

רשב"ם

(לד) בנקו מן סלק מן כסף כספו . משארותם . הוא הכלי שנותנין בו הכסף וזה מוכיח בהו כנאך ומשאריתך כסף שהטנא הוא הכל שנותנין בה
 את הפרי בן משארויך כלי שנותנין בו את העיסה . וזהו ברכות הכלים שהיו מלאים פירות ועיסה ז (לו) כתן את חן העם . לתת להם
 בחתנה כדכתיב . חלה שנות ונתתי את חן העם בעיני מצרים : וישאילוס . מצרים לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המושאלים השלימו
 שאלתם ונתנה היתה . מי (שפועל) (כ"א שואל) את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי מפעיל משאיל כותן לו מה
 ששואל : וינלו את מצרים . עדיין טוב מלכוסיהן שאלו ונתנו על כניהם ועל כנותיהם וכדכתיב ויתנלו בני ישראל את עדיים
 מהר חורב : (לח) ערב רב . לשון תערובת כדכתיב ויתערבו בניו : (לט) עוגות . כי אין לחם אלא האפו כתנור :
 כי לא חמץ . כי לא החמץ : וכן כד לב פרעה . לשון פעל וכן אכב אכיו . והמלך דוד זין . חקין : וגם לדה לדרך
 לא עשו ולכן נכרמו להתלונן ללחם ולמים : (מ) ויושב בני ישראל אשר ישבו במצרים עד סוף שלשים שנה וארבע מאות שנה
 עשאמר לאברהם בין הכתרים . כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו כשנכר עמו בין הכתרים והארבע מאות של גר יהיה
 זרעך התילו מינחך כמו שפרשתי הכל כפרשת בין הכתרים : (מא) ויהי מוקן שלשים של ברית כתרים וארבע מאות שנה
 של

מכלל יופי

(לד) (משארותם) . היא העיסה עצמה ואפשר שנקראת
 כן לענין מזון כמו שאררה
 כפוחה כי הלחם הוי עיקר
 מזון האדם : (לו) (וישאלום)
 ענין שארית חפץ או
 כל דבר שאלת החזרה בלשון המשאיל ובלעו
 א' אינפרישטארונ' לוש :
 (לז) (ויסעו) היה דאוי להגש הסמך בהתכלע הנו' כוון
 ויגשו ויגשו כן להקל על הלשון :
 (רגלי) . כלומר שהיו הולכים ברגליהם : (לכד מטף) .
 קמץ והמסרת כל ואלה שמות והרי עשר לבד קמץ וכל
 שאר קרויה פתח בר מן חד שופטיס' הציגאו וחולבר :

וכל סוף פסוק דבותיה : (לט) (כילא חמץ) . פועל
 עבר לגזרת פלעל : (להתמהמה) ענין עכוב :

ערב רב . מאנשי מצרים שנתערבו עמוס כראותם חווק
 הפלאים שעשה ה' במצרים והם האספסוף אשר בקרכו :
(מ) שלשים שנה וארבע מאות שנה . הטעם עד השלום
 ת"ל שנה כי הם לא היו במצרים כי אם ר"י שנה
 כמנין ד' ושתה ותלית זה החשבון מיום שדבר ה' לאברהם במראת
 בין הכתרים וגזירת ארבע מאות שנה נועת לידת יצחק שהיה
 לו זרע כי כן כתיב כי גר יהיה זרעך וכו דעת ר"ל : ויש
 אומרים כי בעבור שפטיהם נתוסף להם גלות מצרים שלשים שנה כי
 כן נתעכבו כאדכר ארבעים שנה כעון נרגלים :

פריקין ממצבים ארבע מאה וזהו בכוון יוקא הדיו נפקו
 קל חילויא בן פריקין מארבעא דמצבים : מב ארבעא
 זילון פמיבין בספר דוקדנא קדם רבון עלמא . ליליא
 במקמא פד אהגלי למפרי עלמא . חמינא פד אהגלי
 על אברהם . תלימא פד אהגלי במצבים והורה יריה
 ממטלא כל בוקרא דמצבים וימיניה משניבא בקוריהון
 דישראל . רביעא פד אהגלי למפרוק עמא בית ישראל
 מביני עממיא ובלהון קרא לילי נטיר קמן פו קריש משה
 ואמר ליה נטיר לפורקן הוא מן קדם : למתקא את עמא
 בני ישראל מארבעא דמצבים הוא ליליא הדיו נטיר
 ממלאבא מחבלא לכל בני ישראל דמצבים וכוון למפרקיהון
 מגלותיהון לדריהון : מג ואמר : למשה ואתרו דא
 היא גויבת פסתא כל בד עממין או בר ישראל דאיסתלק
 ולא הבר לא יוכל ביה : מד ובל גוקרא דאזבון
 לעבד לגברא בר ישראל וכוון פסקא ותקור ימיה ותקבלניה
 בכוון יוכל ביה : מה ביוז תומכ ואמרא נוקרא לא
 יוכל ביה : מד בתבוקא קרא ותאביל לא תפקון מן
 ביתא מן בשרא בר מתבוקא ולא למשדרא הורגין גבר
 לתקריה וקרא לא מתקרון ביה גדיל למיכול מה דבעיה :
 מד כל וגישימא דישראל מתעבדן דין עם דין גניסא
 עם גניסא איתיה למעבר ימיה : מה וארס ותעיר
 עמכון גורא ועבדי פיסתא קדם : וכוון ליה כל דבורא
 וכוון דמי בשר למעבריה ויהי כצביא דאדעא וכל עקלא
 פד ישראל לא יוכל ביה : מט אויבוקא קרא קמי
 לכל מצוותא לצביא וקליורא די מתעיר בעיבון :

ועברו

דשב"ס

דורותם : לכל דורותם שמעתי לזה הלילה לחונ בוחן הפסח כחשפטו : שמודים - לשון המתנה כמו ואכיו שמר את הדבר :
 (מן) ועש לאת שבת כוכרך אכילתו כמיסון : (מת) וכל ערל - ישראל שמתו איתו חמשת עולם ולא נימול :

מכלל יופי

עליו עזל תורה :
 (מת) דהמזל לוכל זכר - הטעם שלא יתעד לו לעשות הפסח
 אס לא יהא נחלים כל הזכרים אשר לזכרון
 זכיו וילדי ביתו וחקנת בשמו וכל שכן שיהיה זה ישראל אלא
 שדבר כתיב בהם כי זה הענין יתאם בו יחד חסד שימלא
 בישראל :
 (מת) תורה אחת זיהי לכל זכר - דוזה לומר שלא יתגויר
 הגר לקיים קצת התורה כי התורה היא כימות אחד
 שלם אין להוסיף עליו ואין לרצוע חסדו :
 פנור

תוקרא דגבר ואמרא פד וזהו בר עממין לא יוכל
 סמיה :

ס :
 הן
 -
 רת
 כול
 גור
 ירא
 אכל
 מא
 תרא
 ורא
 יעא
 יתא
 חרן
 ראל
 להס
 (א)
 חר חק
 זה
 האור
 גחד
 חכאן
 תהר
 חומר
 כולכל
 חממת
 ורפ
 55
 ריש :

לאֲזַרְחָהּ וּלְנַר הַנֶּגֶד בְּתוֹכְכֶם : ג וַיַּעֲשׂוּ כֹל-
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה
 וְאֶת-אַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ : ס נֹא וַיְהִי בַעֲצֵם
 הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צִבְאוֹתָם : פ
 א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר :
 ב קְדַשׁ-לִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה לִי הוּא :
 ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה' וְכוֹר אֶת-הַיּוֹם
 הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
 מִצוּח'ט בִּי בְּזוֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
 יֵאָכֵל חֶמֶץ : ד הַיּוֹם אֵתְכֶם יֵצְאוּ
 בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב : ה וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵף יְהוָה
 אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִי
 וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר גִּשְׁבַע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לֵךְ אֶרֶץ
 זָבָת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְעַבְדָת אֶת-הַעֲבָדָה הַזֹּאת
 בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה : ו שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּחַת
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תָג לִיהוָה : ז מִצּוֹת יֵאָכֵל
 אֵת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֶמֶץ וְלֹא-
 מִצוּח'כ' יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל-נִבְלָה : ח וְהַנֶּדֶף לִבְנֵי-
 מִצוּח'כ"א בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
 בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם : ט וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-
 יָדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּן עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תוֹבֵרַת
 יְהוָה בְּפִיךָ בִּי בְּיַד הַנִּקְרָה רְעוּצָאָה יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם : י וְשָׁמַרְתָּ אֵת הַחֻקָּה הַזֹּאת

שביעי

יג

מצוה י"ח

מצוה י"ט

מצוה כ'

מצוה כ"א

קְדָא תְּהִי לְיִצְיָבָא וּלְגִיורָא דְאִיתְּנִיר בִּינֵיכוֹן :
 ג וַעֲבֹדוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֹא דְפִקִּיד יְיָ
 ית-משה ונת-אהרן בן עבדו : נא נתת
 בכרן יומא קדין אפיך יי נת-בני ישראל
 מארעא דמצרים על-חיליהון : א ומליל
 יי עם-משה למימר : ב אקדיש-קדמי
 כל-בוכרא פתח כל-ולדא בבני ישראל
 באנשא ובבעירא דילי הוא : ג ואמו
 משה לעמא הו-דכירין ית-יומא קדין
 דנפקתון ממצרים מבית עבדוּתא ארו
 בתקוף יד אפיך יי יתכון מכא ולא יתאכל
 חמיצ : יד יומא קדין אתון נפקין בידתא
 דאביבא : ה ויהי ארו-גדלינד יי לארע
 כנענאי ותתאי ואמוראי ותנאי ויבוסאי דקנים
 לאכהתך למתן לך ארע עבדא חלב ודבש
 ותפלה ית-פולתנא קדין בידתא קדין :
 ו שבעא יומין תיכול פשירא וביומא
 שביעאה תנא קדסיי : ז פשירא ותאכיל
 ית שבעת יומין ולא יתחזי לך חמיצ ולא
 יתחזי לך חמיר בכל-תחומך : ח ותחזי
 לברך ביומא ההוא למימר קדיל דא עבד
 יי לי במפקי ממצרים : ט ויהי לך לאר
 עד-יודך ולדכרנא בין עינך קדיל דתחי
 אורייתא דיי בפומך ארו ביד חסיפא אפיק
 יי ממצרים : י ותישר ית-קיימא קדין

בומניה

למויערה רשי

(כ) פטר כל רחם - שמתח את הרחם תחילה כיון (משליון) מטר מים ראשית מדין - וכן (תהלים כב) יטטרו כספה יפתחו שפתים :
 לי הוא - לצננו קנותם על ידי זכותי כבורי מנריש : (ג) זכור את היום הזה - למד שזכרון יציאת מצרים ככל יום : (ד) בחדש
 האביב - וכילא היינו יודעין סא זי חדש סא כן חדר להס רחא חסד שנולכס שונויא אתכס כחדש סהוא כזר ללאת לא משה ולא כזה ולא גשמים
 וכן הוא אומר (תהלים סח) מוּלֵא